

Reisü'l-Kurrâlık Makamı ve Son Reisü'l-Kurra Ahmed Efendi

Yusuf ALEMDAR*

Özet

Reisü'l-kurrâ, Kıraat İlmî literatüründe yer alan bir kavramdır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde reisü'l-kurrâlık makamı, Şeyhu'l-İslâmîliğe bağlı resmî statüde yüksek devlet memuriyetlerinden biri idi. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise bu makam, sembolik bir rütbe hüviyetine bürünmüş, sadece bu ilimle uğraşanları en üst düzeyde temsil eden bir ünvan hâlini almıştır. Bugün yalnızca manevî yönüyle itibar gören reisü'l-kurrâ'nın seçimi birtakım kurallar çerçevesinde yapılmaktadır. Buna göre reisü'l-kurrâ tayin edilecek kişi; Takrib seviyesinde Kıraat okumuş olması ve bundan icazet almış bulunması, bu icazetnamenin devrindeki mevcut kurrâ içinde en eski tarihi taşıyor olması, Osmanlı'nın payitahtı durumundaki İstanbul'da ikamet ediyor olması ve nihayet Kıraat İlmî'nin eğitim-öğretimiyle aktif şekilde meşgul olması gerekmektedir. Günümüzde reisü'l-kurrâ'nın üzerine düşen başlıca görev, davet edildikleri hafızlık ve kıraat icazet cemiyetlerinde merasimleri sevk ve idare etmektir. Şu an ülkemizde hâlen yaşayan son reisü'l-kurrâ, İstanbul-Eyüp Camii eski/emekli imamlarından Ahmet Arslanlar'dır.

Anahtar Kelimeler

Kıraat, Kurrâ, Reis, Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti, Ahmet Arslanlar

I. Osmanlı Döneminde Reisü'l-kurrâlık

*Reisü'l-kurrâ*lık makamı, âli derecede yüksek bir ünvan ve mevkidir. Reisü'l-kurrâ mertebesine erişen şahıs, tüm ülkenin kurrâ sınıfının ve kıraat tedris müesseselerinin başkanı sayılır. Buna göre

* Öğr. Gör. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Tefsir Ana Bilim Dalı.

Osmanlı'da reîsü'l-kurrâlık makamına atanmakla o sıfatı taşıyan zat, bu devletin bütün "hâfızu'l-Kur'an ve kurrâ-i kirâm"ının; bir başka ifadeyle bunlardan müteşekkil "ehl-i Kur'an" zümresinin başı, dolayısıyla en üst düzeydeki idarecisi konumundadır¹.

Bir fikir yürüterek benzetme yapmak gerekirse; Osmanlı Devleti'nde reîsü'l-kurrâ, bugünün sendika ve meslek birliklerinin en başında bulunan kişisi, tepe yöneticisi, genel başkanı, umum müdürü pozisyonunda bulunmakta idi ki; bu manada reîsü'l-kurrâlık, tamamen resmî nitelikte bir rütbe ve makamı denilebilir.

Osmanlı'da reîsü'l-kurrâ ataması -devlet işleri kapsamında- resmî prosedüre tâbi bürokratik bir işlemdi. Bu yetkinin kullanımı, sadece şeyhu'l-İslâm'ın uhdesindeydi. Dolayısıyla reîsü'l-kurrânın tayin ve icabında azl edilmesi, yalnızca şeyhu'l-İslâm tarafından yerine getirilirdi. Ama bu, bir kişinin inisiyatifinde olmakla beraber, kesinlikle keyfî biçimde değerlendirilen bir uygulama değildi. Açıkçası -o yönde birtakım tedbirler alınarak- bu salâhiyetin gelişigüzel biçimde kullanılmasının önüne geçilmişti. Şöyle ki; reîsü'l-kurrâ ünvanıyla takdir ve taltif edilme, akabinde de o makama atanma meselesi birtakım kurallara bağlanmıştı.

Reîsü'l-kurrâ, normal koşullarda kayd-ı hayat şartıyla seçilirdi. Ancak kendisini ve icazet törenlerini idare edemeyecek derecede zihnî melekelerini yitirmesi ve bedenî bir arızasının ortaya çıkması; yani vücut ve ruh sağlığıyla ilgili önemli bir özrün zuhur etmesi durumunda o, bu görevden el çektirilirdi.

Buna göre, kurumsallaşan o sistemde reîsü'l-kurrâlığa tayin edilecek kişide aranan özellikler şöyle(ce) tespit edilmişti:

Reîsü'l-kurrâ olacak şahsın;

1. Takrîb seviyesinde kıraat tahsil etmiş ve bundan icazet almış olması (Takrîb icazetnamesine sahip bulunması),
2. Takrîb'den icazeti hak etme tarihi itibariyle, o devrin aynı seviyedeki kurrâsının hepsinden daha kıdemli olması (Takrîb icazetnamesinin en eski tarihi taşıyor bulunması),

¹ Eğinli Eşref-zade Muhammed Hulûsi Efendi, *Esâmi-i Kurrâ Defteri*, DİB Mushafları İnceleme Kurulu Başkanlığı Özel Arşivi (Ankara), yer yok 1291, varak no: 6/2; Nebi Bozkurt, "Dârülkurrâ", *DİA*, c. VIII, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 543.

3. İstanbul'da ikamet ediyor olması (Payitaht olması hasebiyle İstanbul'da mütevattın/meskûn bulunması),

4. Meslekî faaliyetlerden kopmamış olması (Kıraat öğretme işiyle aktif biçimde uğraşiyor durumda bulunması),

5. Başına geçeceği topluluğu güzel temsil ve iyi idare etme yeteneğine sahip olması (Hafız-Kurrâ sınıfının riyasetini yürütmeye her hâliyle lâıyk bulunması) gerekmektedir².

Bu bilgiler ışığında reisü'l-kurrâ'nın belli-başlı nitelikleri şu şekilde özetlenebilir:

a) Bir İslâm memleketinde tek bir tane bulunur.

b) Bulunduğu memleketin tüm huffâz ve kurrâsının başı ve en üst düzey yöneticisidir.

c) Teb'ası olduğu devletin başşehrinde ikamet eder.

d) Takrîb hatmi yapmış; yani kıraati takrîb üzerinden bitirmiş ve yine bundan icazet(name) almış olması şarttır.

e) Zamanında ve vatanında mevcut kurrânın en kıdemlisidir; bu kıdem, yaşça değil sahip olunan icazetnamelerin verilmiş tarihi itibarıyledir.

f) Osmanlı bürokrasisi ve ilmiye sınıfında bir bürokrat olarak muamele gördüğünden; maaşını devletten alır. Yani kurumsal(laşmış) bir organın başında bulunması hasebiyle tam anlamıyla '*resmî*' hüviyeti haizdir³.

² M. Hulûsî, *Defter*, varak no: 6/2.

Ayrıca şeyhu'l-kurrâ ve reisü'l-kurrâ olabilme kriterleri ile bunlar arasında ne gibi farkların bulunduğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Alemdar, *Osmanlı'da Dâru'l-Kurrâ Mütessesesi ve Kıraat Öğretimi*, AÜ SBE, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s. 134-140.

³ Osmanlı'da -bu alanda tesis edilen düzende- taşrada yaşayan bir kârî, bahsi geçen şartları taşıya bile, reisü'l-kurrâ olmasına imkân verilmezdi. Devlet'in idare merkezi İstanbul'un dışında oturan böyle bir zat, ancak eski Osmanlı başkentlerinden olan Bursa ve Edirne'de ikamet etmesi durumunda riyaset makamına getirilirdi. Dolayısıyla Osmanlı'da bu üç şehirden başka beldelerde yerleşen kurrâyâ asla reisü'l-kurrâlık hakkı tanınmazdı; fakat bunların şeyhu'l-kurrâ olabilme ihtimali her zaman var idi. (M. Hulûsî, *gös.yer.*)

Reisü'l-kurrâlık hk. detaylı bilgi için ayrıca bkz. Recep Akakuş, "*Reisülkurrâ*", *DİA*, c. 34, TDV Yayınları, İstanbul 2007, s. 545-546.

II. Cumhuriyet Döneminde Reîsü'l-kurrâlık⁴

Şurası herkesin malûmudur ki; Osmanlı'nın tabîi, fiilî ve resmî vârisi mevkiinde bulunan Türkiye Cumhuriyeti, onun manevî-kültürel mirasının da sahibidir.

Bundan dolayı, Osmanlı Devleti'nin tarihe mal olmasının ardından, onun her sahada bıraktığı boşluğu, yeni Türk Devleti doldurma gayreti içinde olmuştur. Özellikle eğitim-öğretim hususunda kısa süreli kesintiler, birtakım aksaklıklar ve bazı sorunlar yaşanmış olsa da Cumhuriyet Türkiye'sinde hayli mesafe alınmıştır.

Genel anlamda Din Eğitimi, özel anlamda ise Kur'an Öğretimi alanında -bütün problemlere rağmen- bu memlekette, Cumhuriyet'in kuruluşu üzerinden geçen 88 yılda epey ilerleme kaydedilmiştir. Bu meyanda Türkiye'de, devlet tarafından açılan ve yine onun desteğiyle faaliyet gösteren Kur'an Kursları, İmam-Hatip Kursları, Okulları ve Liseleri, Diyanet Eğitim Merkezleri, Yüksek İslâm Enstitüleri, İslâmî İlimler Fakültesi ve İlâhiyat Fakülteleri'nde Din Bilimleri, bu arada Ulûmu'l-Kur'an konusunda hiç de azımsanmayacak kalite ve sayıda insan yetiştirilmiş, dikkate değer nitelik ve nicelikte çalışma(lar) yapılmıştır. Bu doğrultuda Kur'ân-ı Kerîm'in Tilâveti ve Hıfzı ile Kıraat İlmi'ne dair olanlar, bunlardan ayrı düşünülemez.

Bilindiği üzere, ülkemizde din işlerinden sorumlu en yüksek makam Diyanet İşleri Başkanlığı'dır. T.C. Devleti'nin resmî bir organı olmak sıfatıyla bu kurum, vatandaşların dinî-ahlâkî ihtiyaçlarını karşılama noktasında bir koordinatörlük görevi üstlenmiştir. Bunun ilgi alanlarından biri de, personelini (vazife öncesinde ve vazife esnasında) eğitmek, neticede yurttaşlara en iyi hizmeti ve en güvenilir bilgiyi sunmaktır.

Bunu sağlamak için Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, hizmet-içi eğitim kapsamında başlattığı atılımlardan biri de "*Kırâât-ı Aşere, Takrîb ve Tayyîbe Kursları*"dır. Bu amaçla, ilk önce 31.03.1976 tarihinde Başkanlık merkez teşkilâtı bünyesinde, bu isimle bir kurs düzenlenmiştir. Zamanın Diyanet

⁴ Aslında "*Kıraat İlmi'nin Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde İşgal Ettiği Yer*" ve bu konuyla yakından ilişkili bulunan "*Şeyhu'l-kurrâ*" kavramı, bağımsız bir çalışma olarak ele alınıp derinliğine incelemeyi gerektiren hususlardır diye düşünüyoruz. Bu vesileyle bunları önce kendimize, sonra da konuyla ilgilenen kişilerin dikkatine sunuyoruz. Biz -şimdilik kaydıyla- Türkiye'de sürdürülen kıraat eğitimine dair faaliyetler hakkında buraya küçük bir not düşmeyi kaçınılmaz gördük. Kısa da olsa, böyle bir açıklamada bulunmaktaki gaye, kıraat sahasında ülkemizde de bir şeylerin yapılmakta olduğunun mesajını vermektir.

İşleri Başkanı Tayyar Altukulaç'ın girişim ve öncülüğü ile (ki, kendisi de ehl-i Kur'an'dan biri olması hasebiyle konuya vâkıf ve yakından alâkalı bulunmaktadır) Mehmet Rüştü Aşıkutlu ve Abdurrahman Gürses Hocaefendilerin riyasetlerinde açılan Kırâât-ı Aşere, Takrîb ve Tayyibe Kursları, bilâhère yine Başkanlığın İstanbul'daki Haseki Eğitim Merkezi'ne taşınmıştır. Uzun süre burada yürütülen mezkûr kurslar, 01.01.2003 tarihinden itibaren de Başkanlığın İstanbul'da hizmete soktuğu Pendik Eğitim Merkezi'ne nakledilmiştir. Dolayısıyla bundan böyle bu kurslar, artık bu yeni yerinde yapılmaya devam etmektedir.

Bundan başka Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1988 yılından beri Ankara Hacıbayram Camii'nde Safvan Çakıroğlu; 1993 senesinden bu yana da Eskişehir Çarşı Camii'nde evvelâ Mehmet Sarıcaoğlu (ö. 23.08.1997), bunun vefatı sonrasında ise Yaşar Tekeli marifetiyle sözü edilenlerin benzeri kurslar tertip edilmiştir. Adıgeçen yerlerdeki üç kurs, şimdilerde de sürdürülmektedir.

Geçen zaman zarfında ve 2002 yılı itibariyle; DİB Başkanlık Merkezi'nde başlayıp, İstanbul'a aktarılarak devam eden/ettirilen Aşere-i Takrîb ve Tayyibe Kursları'ndan 134, Ankara Hacıbayram Camii'ndekilerden 27 ve Eskişehir Çarşı Camii'ndekilerden de 36 kişi mezun olarak kurrâ sınıfına dâhil olmuştur.

2002 senesinin sonlarına doğru; aynı kursların İstanbul'dakinde 31, Ankara'dakinde de 15 kursiyer kıraat öğrenimi görmekte idi⁵.

Günümüze gelindiğinde ise, bu konudaki verilerin güncelleşmiş şekli rakamlarla şöyledir:

Bugüne kadar İstanbul Haseki (sonra Pendik) Eğitim Merkezi'nde yürütülen Aşere, Takrîb ve Tayyibe Kursları'nın Aşere aşamasından 171, Takrîb-Tayyibe aşamasından da 172 kişi mezun olmuştur. Hâlen burada devam eden 10. dönemde ise 20 kursiyer bu kursa devam etmektedir.⁶

İstanbul Fatih Müftülüğü'nce (Dülgerzâde Camii bünyesindeki İhtisas Kursu'nda) düzenlenen Aşere, Takrîb ve Tayyibe Kursları'ndan şu

⁵ Bu bilgiler, talebim üzerine DİB Din Eğitimi Dairesi Başkanlığı'nın tarafıma gönderdiği 19.12.2002 tarih ve 2257 sayılı yazısından alınmıştır.

⁶ DİB İstanbul-Pendik Haseki Eğitim Merkezi yetkililerinden aldığımız en taze bilgiye göre; sözü edilen dönem bitmiş olup, 21.11.2011 tarihinde de 11. dönem başlamış bulunmaktadır. Şu anda sürmekte olan bu yeni dönemde bahis konusu eğitime 22 kursiyerle devam edilmektedir.

ana değin 36 kişi mezun olmuştur. Şimdilerde yine bu müftülık bünyesinde yürütölen ve (Süleymaniye Camii Külliyesi ile) sayısı ikiye çıkar(t)ılan kurslara ise 34+32=66 kursiyer devam etmektedir.

Ayrıca İstanbul Üsküdar Müftülüğü'nce (Çengelköy Yıldırım Beyazıt Camii yanındaki Kerîme Hatun Kur'an Kursu'nda) tertip edilen Aşere, Takrîb ve Tayyibe Kursları'ndan Şimdiye kadar 28 kişi mezun olmuş, hâlen devam eden kursta da 14 kursiyer eğitimini sürdürmektedir.

Ankara'daki Aşere, Takrîb ve Tayyibe Kursları'ndan bugüne değin 57 kişi mezun olmuş, Şimdi ise 15 kursiyer buradaki kursta Kıraat tahsili yapmaktadır.

Eskişehir'deki Aşere, Takrîb ve Tayyibe Kursları'nın Aşere kısmından 58, Takrîb-Tayyibe kısmından da 54 kişi mezun olmuş; sürmekte olan kursa ise 15 kursiyer devam etmektedir.

Konya Meram Müftülüğü'nce açılan ve Kapu Camii'nde yapılmakta olan Kıraat tedrisi kapsamında Şu an itibariyle Aşere'den 13, Takrîb-Tayyibe'den de 2 kişi mezun olmuştur. Hâlen Aşere kursu 3, Takrîb-Tayyibe kursu ise 4 kursiyer ile sürdürölmektedir⁷.

Söz konusu kursların eğitim-öğretim kadrosunda ise Şu isimler yer almaktadır:

a) İstanbul Pendik-Haseki Eğitim Merkezi'nde Talip Akbal ve İbrahim Çavdar ile İmam-Hatiplik ve bu eğitim merkezi(nin) öğreticiliğinden emekli Ramazan Pakdil ve emekli öğretim görevlisi Dr. Mehmet Ali Sarı;

b) İstanbul İl Müftülüğü'nce Fatih İlçesi'nde düzenlenen kurslarda emekli İmam-Hatip Mikdat Temiztürk ve İmam-Hatipler Osman Aydın, Mustafa Yıldırım, Mehmet Sevinç (kısa bir süre önce Süleymaniye Camii İmam-Hatipliğinden emekli oldu), Hasan Kara ile Kur'an Kursu öğreticisi Ercan Çakıroğlu (Şimdi Őehzâde Camii İmam-Hatibi);

c) İstanbul Üsküdar İlçesi'nde düzenlenen kursta İmam-Hatipler Mustafa Demirkan ve Ali Ferşat Efendioğlu;

⁷ Bu son veriler, yine DİB Din Eğitimi Dairesi Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Şubesi Müdürlüğü'nce isteğim üzerine şahsıma iletteği 04.02.2010 tarih ve 234 sayılı yazısından iktibas edilmiştir.

d) Ankara İl Müftülüğünce düzenlenen kursta emekli İmam-Hatip Safvan Çakıroğlu;

e) Eskişehir İl Müftülüğünce düzenlenen kursta emekli Kur'an Kursu öğreticisi Yaşar Tekeli;

f) Konya İl Müftülüğünce düzenlenen kursta emekli Kur'an Kursu öğreticisi Mithat Aça öğretim elemanı olarak görev yapmaktadır⁸.

Kıraat öğretimine yönelik kurumsal ve resmî düzeydeki bu teşebbüslerin haricinde, elbette Türkiye'de -diğer alanlarda olduğu gibi- sivil ve özel gayretler de olagelmıştır. Hâlen dahi varlığından haberdar olduğumuz Kıraat İlmi'ni tedris ve ihya çabalarının, devlet eliyle ya da herhangi bir müessese tarafından ve/veya kuruluştta icra edilmeyen gayr-i resmî ve hususî mahiyette olanlarına ve bunların sonuçlarına ilişkin istatistikî bilgiler sunma imkânından -maalesef- mahrumuz. Zira bu tür çalışmaların kayıtları düzenli olarak tutulmamaktadır. Tutulanlar da bizim bilgimiz dâhilinde değildir.

O yüzden bunları takdirle karşıladığımızı belirterek geçip, şimdi Türkiye Cumhuriyeti Devri'nde reisü'l-kurrâlık yapma şerefine nail olan zevat sırasıyla zikredilecektir:

1. Hamdi Efendi (1864–1939): İstanbul-Fatih Camii Baş İmam-Hatibi ve Tedkîk-i Mesâhif Hey'eti Reisi.

2. Ali Üsküdarlı (1885–1976): İstanbul-Karaköy Yeraltı Camii İmam-Hatibi.

3. Gönenli Mehmet (Öğütçü) Efendi (1901–1991): İstanbul-Sultanahmet Camii Baş İmam-Hatibi.

4. Abdurrahman Gürses (1909–1999): İstanbul-Beyazıt Camii Baş İmam-Hatibi.

5. Ahmet Arslanlar Efendi: İstanbul-Eyüp Camii İmam-Hatipliği'nden emekli olup, hâlen reisü'l-kurrâlık bunun uhdesinde bulunmaktadır⁹.

⁸ DİB'in ilgili birimi tarafından tanzim edilen 234 sayılı yazısı.

III. Son Reîsü'l-kurrâ Hafız Ahmed Efendi

Makalenin bundan sonraki kısmı, şu anki reîsü'l-kurrâ Hafız Ahmed Efendi ile yapılan ve mülâkatı andıran konuşmadan ibarettir. Kendileriyle bir bakıma soru-cevap şeklinde gelişen ve bir çeşit röportaj havasında geçen bu sohbet sırasında kaydedilen notlar, bilahare kompoze edilme sonucunda bu metin ortaya çıktı. 10 Ocak 2010 Pazar günü öğleden sonra ki, ikindiye yakın bir saatte başlanan hasbihâl, akşam vakti girmek üzereyken sona erdi. Bunun gerçekleştiği yer ise, İstanbul-Eyüp Sultan Camii İmam ve Müezzinler Odası idi. Yakınlarda bir lokantada yemeğe giderken ve yemek faslının akabinde Hocayı evine uğurlarken de birkaç kelâm edildi ama bunlar önemsiz şeylerdi.

Konuşmanın takdimine geçmeden önce birkaç hususu belirtmekte fayda mülâhaza etmekteyiz. Her şeyden evvel Hoca, nev'i şahsına münhasır bir insan. Meselâ; epey ilerlemiş yaşına rağmen, hâlâ zihni melekeleri tam anlamıyla yerinde. Bütün işlerini kendi görmekte. Anladığım kadarıyla birtakım ilkelere sahip ve sıradan bir kişi değil. Örneğin; kendilerine birkaç kez tevellüd tarihini sordum ama bir türlü cevabını alamadım. Bunu tebessümle karşılayarak geçiştirdi. Ve yine özellikle yemek esnasında, lokanta karşısındaki bir fotoğrafçı marifetiyle ısrarla resim çektirme talebinde bulunduysam da başarılı olamadım.

Belki onları kırmaz ve bir yararı dokunur düşüncesiyle, uzun yıllar beraber görev yaptığı mesai arkadaşlarından yardım rica etmeyi denedim. Ancak onlar da bu konularda çaresizliklerini ifade etmekle yetindiler. Zira -hâlen muammalığını koruyan- doğum tarihinin ne olduğu yönündeki bu gizemli sorunun cevabını, şimdiye kadar kendisinden bir türlü öğrenemediklerini, dolayısıyla yaşının kaç olduğunu net olarak bilmediklerini söylediler. Benzer biçimde, şu ana dek kendisiyle bir fotoğraf çektirmenin mümkün ve nasip olmadığını da altını çizdiler⁹.

Format olarak, her ne kadar biz sorup kendileri cevap vermek suretiyle bir konuşma cereyan ettiyse de şimdi burada, söylenenleri aktarırken yalnızca onun sözlerine yer vereceğiz. Bunu yaparken -

⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ilgili dairesince hazırlanan ve yukarıda sözü edilen 2257 no'lu yazısı.

Ülkemizde Kiraat İlmî'ne yönelik çalışmalar hakkında geniş bilgi için ayrıca bkz. Recep Akakuş, *İslâm'da Kur'an Öğretimi ve Reîsü'l-Kurrâ Gönenli Mehmed Efendi*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul trz.

¹⁰ Buna rağmen biz, mülakat ağırlıklı bu çalışmanın sonuna, Hoca'nın bir şekilde elde ettiğimiz resmini koyduk.

kompozisyon kurgusu içinde edebî kaygılardan kaynaklanan ufak tefek ekleme çıkarma, yer değiştirme ve düzeltmeler hesaba katılmazsa-kesinlikle kendimizden bir şey ilâve etmemeye özen göstereceğiz. Bir de Hoca'nın anlatıp da ardından; "bunları yazıya koyma!" dediği noktalar var ki, onları da -kendilerine olan saygımız ve ahde vefa borcumuz icabı-burada dile getirmeyeceğiz. Umarım bu tasarrufumuz, tarafınızdan hoş karşılanır.

Bir başka husus da, burada değinilen bazı noktalar çok açık olmayabilir. Bunu şuna yormanızı ve anlayışla karşılamanızı diler ve beklerim: Hoca bir hayli yaşlı olduğundan birtakım sağlık problemleri bulunduğu için, biz kendisini, daha fazla soru yönelterek sıkmak ve rahatsız etmek istemedik.

Bu ön-bilgilerden sonra sadede geçebiliriz artık.

Hafız Ahmed Efendi, doğma-büyüme İstanbul-Eyüplü olup, pederi ve büyük pederi de aynen buralıdır. Soyadı ARSLANLAR'dır.

Babasının adı İbrahim imiş. Annesi ise, Hafız Teyze olarak bilinirmiş.

Hıfzını Zekâi-zade Hoca Ahmed Efendi'den ikmal etmiş. Ta'lîmi, Fatih Camii Baş İmamı Filibeli Mehmed Rasim Efendi'den görmüş. Sonrasında Zekâi-zade'den, bu kez -Kıraat okumak için ki, altyapıyı sağlam ve sağlıklı bir şekilde oluşturma bağlamında- hıfzını kuvvetlendirme çalışması yapmış. Bunun akabinde, yine ondan Aşere okumuş. 1938-1939'da Rüştiye Mektebi'nden mezun olmuş. Takrîb'i, Hoca Niyazi Efendi'den okumuş olup bunu 1940'da bitirmiş ve icazet cemiyeti olmuş. Tayyibe-i Cezerî'yi ise Hamdi Efendi'den okumuş. Cami derslerine de devam etmiş. İlm-i Kelâm'ı Çolak Mehmed Efendi'den tahsil etmiştir.

Vakti gelince, her yıl askere çağırılmış. Ve her defasında, "seney-i âtiye"ye denilerek tecil edilirmiş. Sonunda 1939'da ki, Cihan Harbi (II. Dünya Savaşı) kapıya dayanınca herkesi askere almaya başlamışlar ve o da bundan kurtulamamış. O zamanlar, normalde 4 yıl olarak yapılan askerlik, sakatlar/özürlüler için 2 yıl ve silahsız olarak öngörülmüş. Taksim-Gümüşsuyu Askerî Hastanesi'nde hey'ete girdikten sonra, -geçmişte tüberküloz geçirdiğine dair raporu olduğu için- kısa süreli askere alınma kararı çıkmış. Vatanî vazifesinin 3 aylık acemilik devresini Selimiye Kışlası'nda geçirmiş. Dağıtımında Fatih Askerlik Şubesi'ne düşmüş

(ki, şimdi Fatih Müftülüğü olarak hizmet veren Fatih Camii avlusundaki tarihî bina, o dönem askerlik şubesiymiş). Burada depocu olarak görevlendirilmiş. Bu, sorumluluğu bayağı ağır ve pis bir işmiş. O yüzden burada pek rahat edememiş. Zaten hastalığı sebebiyle usta erlik devresinin büyük bölümünü Haydarpaşa Askerî Hastanesi'nde geçirmiş ve burada vefat eden askerlerin cenaze (namaz, nakil ve defin) işleriyle meşgul olmuş. Çıkan yeni bir genelge üzerine, yine heyet raporuyla 6 ayı biraz geçmiştken terhis edilmiş. Çok enteresan bir not: O zaman askerî birimlerde(ki) yazıcılar, genellikle gayr-i müslimlerden seçiliyor ve oluyormuş!

Buraya bir nokta koyup bir parantez açmak istiyoruz: Hoca'nın yaşı konusunda bir imal-i fikirde bulunmak gerekirse; 1939 yılında askere gitmiş bir kişinin bugün nereden bakılırsa bakılsın, 95 yaşlarında olabileceği tahmini yürütülebilir ki; kendisinin yakın dostu ve babası ile amcasının ahbabı bulunan bir zat da -onun gıyabında- bunu teyit eden ifadeler kullandı.

Her neyse... Hocaefendi; 54 sene Eyüp Camii Baş İmamlığı vazifesini ifa etmiş, bundan önce Çemberlitaş Atık Ali Paşa Camii İmamlığı yapmış ve Laleli Camii'nde de kısa bir süre imamlık görevinde bulunmuş biri.

Şerikleri; yani hem talebe arkadaşları, hem de meslektaşları; kısaca, emsal ve akranlarından bazıları ise şunlardır: Ali Efendi (Yeraltı Camii Baş İmamı), Hafız Nuri Efendi (Eyüp Hatibi)¹¹, Enderunlu İsmail Efendi, Pamuk Hafız namıyla marûf Hafız Âşûr (Sinan Paşa İmamı), Hafız Yusuf (Yıldız Camii İmamı ki, sonradan Beşiktaş Müftüsü olmuş), Hayri Efendi (Rüstem Paşa Camii İmamı), Hafız Tahsin (İlcalı) Efendi (Üsküdar Selimiye Camii İmamı). Bunların hepsi, Hoca Niyazi Efendi'nin öğrencileri imiş.

Kendilerinin rahle-i tedrisinden geçen talebelere bazıları ise; Hafız Hasan Ramizli, Musa (Halıcıoğlu Turşudu Camii İmamı), Selahattin (babası bir sunta fabrikasında marangoz idi ki, oğlunu okutsun diye getirip kendisine teslim etmiş). İki kız hafız yetiştirmiş; birinin ismi

¹¹ Mikdat Temiztürk ve Sıtkı Gülle hocalar gibi günümüzde yaşayan kimi kıraat üstatlarıncı bu zât, İstanbul-Eminönü Yeni Cami İmam-Hatibi imiş. Mehmet Ali Sarı Hocamızın verdiği bilgiye göre ise -kendisinin de bir müddet ders dinletmiş olduğu- Nuri Efendi, Yeni Cami İmamlığında, Eyüp Sultan Camii Hatipliğinde bulunmuştur. (Bu açıklamalar, Hoca'nın anekdotunu nakzetmiyor aksine tekit ediyor. Zira o zamanlar bir caminin imamı, diğer bir caminin hatibi, başka bir yerin dersiâmu olmak âdettenmiş.)

Nuran, diğerininki Keziban imiş. Eyüp Camii'nin müezzinlerinden Fazlı, Nafiz ve Sefer kendisinden ta'lim okumuşlar.

Şu an Kadıköy-Göztepe'de ikamet ediyor. Biri kız, biri erkek olmak üzere iki çocuğu var. Hanımı 8 yıl önce vefat etmiş. Dolayısıyla -ailevî anlamda- o günden beri yalnız yaşamaktadır.

Kendisinden önceki reîsü'l kurrâlar (ki, bunlar hatırlayıp sayabildikleridir):

1. Süleyman Efendi (Halıcıoğlu Kumbarhâne Camii Baş İmamı).
2. Sakıp Efendi (Eyüp Camii Baş İmamı).
3. Zekâi-zade Hafız Ahmed Efendi (Eyüp Cedîd Ali Paşa Camii İmam-Hatibi) ki, Hoca bundan okumuş. Kendisinin (Sultanahmet Cam-i İmamı ve ünlü mûsıkîşinas) Hafız Sadeddin Kaynak'tan bizzat dinlediğine göre o şöyle demiştir: *"Kazasker Mustafa İzzet Efendi'den sonra Zekâi-zade Hafız Ahmed Efendi geldi de (Reîsü'l Kurrâlık) Makam(ı) tekrar tam sahibini buldu."*
4. İmâm-ı Şehriyârî Hoca Niyazi Efendi (Sultan II. Abdülhamid'in Hünkâr İmâm-ı Evveli).
5. Varnalı Hamdi Efendi (Yavuz Sultan Selim Camii Baş İmamı).
6. Ali Üsküdârî (Karaköy Yeraltı Camii Baş İmamı).
7. Mustafa Efendi (Kocamustafa Paşa Malcı Camii İmamı). Bunun riyasete gelişi şöyle olmuştur: Bazı kimseler Ali Üsküdarlı'nın ciddiyetini ve tavizsiz davranışını ağır bulmuşlar. O yüzden kendisine karşı bir haset zuhur etmiş. Bir kısım çevrelerin rahatsızlığını, yani kendisine yönelik ortaya çıkan bu hazımsızlığı duyan Hoca, cemiyetleri terk etmeye başlamış. Bu suretle reislik, icazeti kendinden daha eski olan Mustafa Efendi'ye intikal etmiş. Ancak çok geçmeden bunun liyakatsizliği ya da cemiyetleri yönetme otoritesinin eksikliği anlaşılınca, araya birilerinin girmesi ve bilhassa kesik bacak İsmail Efendi'nin ricası üzerine bu da -selefinin yolunu izleyerek- kendiliğinden cemiyetlere gelmemeyi tercih etmiş

ve böylece reislik, yeniden Ali Üsküdarlı üzerinde kalmıştır. Bunun, yani Mustafa Efendi hakkında bacağı kesik İsmail Hoca; “*mezar taşını getirip riyaset makamına oturtular*” şeklinde bir görüş belirtmiştir.

8. Çolak Mehmed Efendi (Fatih ulemasından Dua-gûh) ki, kısa bir süre yapmıştır.
9. Gönenli Mehmed (Öğütçü) Efendi (Sultanahmet Camii Baş İmamı).
10. Hendekli Abdurrahman (Gürses) Efendi (Beyazıt Camii Baş İmamı) ki, -aşağıda sırası gelecek olan- Ahmed Efendi'nin icazetnamesi bundan eski olduğu halde Abdurrahman Hoca bu makama oturmuştur. Bu durumun böyle gelişmesi; yani icazeti daha eski olmasına rağmen bu makamın Abdurrahman Efendi'ye intikal etmesi, biraz da onun, bu işin eğitim-öğretiminin faal olarak içinde yer alması sebebiyledir. Yoksa -yukarıdaki örnekte olduğu gibi- özel ya da kasta mahsus bir nedene dayanmamaktadır. Hatta denilebilir ki; Ahmed Efendi'nin, bu yönde emeği daha fazla olana nezaketen bir ikramıdır. Zaman zaman Hoca ile karşılaştıklarında kendisine çok hürmet eder, saygıda kusur etmez ve karşısında mahcubiyet hissederek şunu dermiş: “*Bu mevki nerelere ve ne hâle düştü!*” Buna karşın o da ona; “*Allah beterin-den saklasın!*” diye mukabelede bulunmuş.
11. Hafız Ahmed (Arslanlar) Efendi (Eyüp Sultan Camii Baş İmamı).

Dikkat edilirse, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın makamlarınca -resmî kayıtlara dayanarak- bildirilen ve yukarıda bilgilerinize arz edilen son beş reisü'l-kurrâ ile Hafız Ahmed Efendi'nin zikrettiği isimler birbirinin aynıdır. Şu kadar var ki, aradaki iki istisna kişi hariç tutulmalıdır.

Hoca'nın naklettiği birkaç hatıra da kısaca şöyledir:

Tayyar Altıkulaç Diyanet İşleri Reisi olunca Ali Üsküdârî'ye gelerek bu ilmin kaybolup gideceği endişesinden bahisle kendisinden bunun eğitimini başlatmasını istirham etmiş. Ancak Hoca biraz ehl-i keyf olduğu ve rahatını bozmak istemediği içindir ki, bu teklife sıcak

bakmamış ve bir müddet sonra bunu yürütemeyeceğini Tayyar Bey'e söylemiş. Ancak kendisini, o vakitler Trabzon-Of'ta bulunan Aşikkutlu Hoca'dan haberdar etmiş ve ona yönlendirmiş. Bu tavsiye üzerine kıraat okumak isteyenler önce -Hoca, o zamanlar kendine mahsus özel sebeplerle buradan ayrılmak istemediği için- Of'a gönderilmiş. Fakat bilahare Hoca Ankara'ya celb edilerek DİB Ankara Eğitim Merkezi'nde Kırâât-ı Aşere, Takrîb ve Tayyibe Kursu açılmış. Daha sonra bu eğitim, İstanbul Haseki Eğitim Merkezi'ne nakledilerek Kıraat tahsili burada devam ettirilmiştir.

Mehmet Rüşti Aşikkutlu, Hamdi Efendi'den okumuş. Bu da Varnalı Abdullah Efendi ve Tabak Yunus Camii İmamı Hacı Hasan Efendi'den okumuş; yani Kıraat İlmi'ni almıştır.

Kırk Kiliseli / Kırklareli Kürsî Şeyhi Hoca Atıf Efendi namazda iken vefat etmiş.

Bir başka Kürsî Şeyhi Hoca Şefik Efendi, Ömer Nasûhî Bilmen ile birlikte İstanbul Müftülüğü'nde encümen azası imiş.

Eyüp Camii'nin mimarı Vasfı Bey ki, merhum Başbakan Adnan Menderes'in çok iyi adamıymış. Menderes bir vakit Eyüp'e geldiğinde; *"caminin bir eksikliği ve ihtiyacı var mı?"* diye kendisine sormuş. O da caminin imamı olan Ahmed Efendi'ye bu durumu aktarmış ama istenecek bir şey yokmuş. Nitekim o zaman Eyüp Camii'nin 8 müezzini ve 8 de kayyımı mevcutmuş. Yusuf diye biri varmış; Gümüşhane-Kelkitli, hamalmış. Ara sıra camiye geldiğinde müezzinlik yaparmış; şimdiki müezzinlerden Selahattin'in de dayısı olurmuş. Adam bunu duymuş ve hocaya gelerek; *"beni bu camiye müezzin olarak alın!"* diye yalvarmış. Hoca da zavallıya acımış ve aldırış. Ancak hâl ve hareketleriyle efendilerine ihanet etmiş ve şimdi çok kötü durumdaymış. Açıkçası, âma (kör) ve evden dışarı çıkamayacak vaziyette imiş. Hoca, Cevat diye bir düşkün de kayyım yaptırmış ki, Yusuf bunu hep ezermiş. Sonra Hoca onu uyarmış da bu zulme son verilmiş.

Cağaloğlu'nda Asım ve Tarık Us kardeşlere ait Vakit Matbaası varmış. Emir Kadri Bey'in güzel mi güzel boylu poslu bir kızı varmış; adı Bedîa. Bu matbaada sekreterlik yaparmış. Her sabah-akşam evden işe, işten eve gidip-gelirken Eyüp esnafı çıkar onu seyre dalarmış. Ancak o kimseye bakmazmış. Ama Hoca ona selâm verir, o da kendisine mukabelede bulunurmuş. Mahalleli de bu hâli kıskanırmiş. Hoca, bir gün

sabah yine yoluna çıkıp askere gideceğini söylemiş ve bu yüzden vedalaşmak istemiş. O da; “dur gitme, benim haberimi bekle!” demiş. Gerçekten de Hoca'nın askerlik macerası başladığında onun yardımını görmüş...

Hoca askerde iken, bir seferinde Selimiye Kışlası yakınlarındaki küçük bir camide -vazifeli imamın o gün orada bulunmaması üzerine- Cuma namazını kıldırma görevini üstlenmiş. İrad ettiği “makâmâtıyla bir Osmanlı Hutbesi”nden çok etkilenen hâzîrûndan komutanlar kendisini tebrik etmiş ve iltifata bulunmuşlar. Onlardan biri de Haydarpaşa Hastanesi'nin Ser-tabibi Paşa imiş ki, sonradan bunun kendisine çok yardımcı dokunmuş...

Hoca acemilikte iken 7. Bölük'te imiş. Akşamları komutanlarının izniyle 7, 8 ve 9. bölükler birleştirilir ve kendisi askerlere İlmihâl dersleri verirmiş.

Zamanında kendilerinin aile dostu sayılan, sonradan inanç bakımından çok değişen ve dine karşı aksi yönde tavır almış/takınmış bir kişiye (ki o, kötü bir durumdayken) Hoca, içinde taşıdığı nefreti gayr-i ihtiyarî olarak yüzüne vurduğundan dolayı pişmanlığını dile getiriyor ve şimdi; “keşke onu yapmasaydım!” diye temennide bulunuyor.

Son olarak Hoca ile aramızda geçen çok özel bir muhavereye yer vererek makaleyi bitirmek istiyorum:

Yukarıda sözü edilen odada, kendi imametinde cemaat hâlinde kıldığımız İkinci Namazı'ndan sonra onun işaretleriyle teberrüken okuduğum Aşr-ı Şerî'yi (18/*Kehf Sûresi*, 107-110. âyetleri) dinledikten sonra, benim kıraatim hakkında; “*Aşıkkutlu ağzı var*” diye yorumda bulundu.

Ünlü şâdamı İbrahim Bodur, Ali Efendi'ye bir talebe göndermiş. O da -deneme mahiyetinde- ona; “oğlum biraz oku da dinleyeyim” demiş. Öğrenci tilâvetini bitirdikten sonra kendisine -“makam yap!” anlamında-; “oğlum okurken biraz kıkırdatıver, tıkırdatıver!” demiş.

Yemeğin akabinde kendilerinden ayrılmak üzereyken; “Hocam, bize bu yolda ne gibi tavsiyeleriniz olur?” diye sorduğumda, o özetle şunları söyledi:

“Lâyık ve ehil olmayana ders okutma. Kıraat okumak isteyen herkese bu ilmi öğretmeye kalkma. Onu önce bir dinle; ta’lîmi, Tecvîd’i iyiye, ağız düzgünse başlat. Bir de hıfzının çok sağlam olmasına dikkat et. Hafızlığı çürük olanlara kıraat okutma. Her önüne gelene, her okumak isteyeneye ilim öğretme; okutacağın talebeyi çok iyi seç ki, emeklerin boşa gitmesin!”

16 Ekim 2011 Pazar günü İstanbul-Beyazıt Camii’nde yapılan Pendik Haseki Eğitim Merkezi Kırâât-ı Aşere Takrîb ve Tayyibe Kursu’nun 10. Dönemini bitiren kursiyerler için düzenlenen icazet(nâme) merasimini/mezuniyet diploma törenini Reisu’l-Kurrâ sıfatıyla yöneten Ahmed Efendi’nin fotoğrafı (ki, bu resim, adı geçen kurum mensuplarının çekilmiş olup yine oranın arşivinden temin edilmiştir).

Abstract

Chief of Qurra's Chair and the Latest Chief of Qurra Essayed Ahmad

Chief of Qurra is a term in the Literature of Qıraah. Chief of Qurra's chair was one of the high offices that connected with Shaikh al-Islam (the chief religious official) in the Ottoman Empire. In the period of Republic of Turkey, this chair became a symbolic rank and an appellation that it is given only to those seniors or masters who are dealing with this knowledge. Election of Chief of Qurra who is respected only in a spiritual manner is held according to some rules. A person who will be nominated as a Chief of Qurra must be a Qâri (professional reciter of Qur'an) in the level of Takrîb (one of the high stage in the recitation of Qur'an), have an Icazet (certificate) and this should be the oldest Icazet among the other Qurras. At the same time, he should inhabit in Istanbul which is the capital of Ottoman Empire and engage actively in the education of Qıraah. Nowadays, the main duty of Chief of Qurra is to conduct and manage the ceremonies such as recitation of Qur'an by heart and Qıraah. At the present time, the latest Chief of Qurra in our state is Ahmad Arslanlar who was/retired an imam (the religious official) of Eyup Mosque in Istanbul.

Key Words

Qıraah, Qurra, Chief, State of Ottoman, Republic of Turkey, Ahmad Arslanlar

